

Ekspertarvamus Pikamaa allikate VEE4510803 ja VEE4510804 võimaliku kahjustamise kohta raietööde käigus

Marko Vainu,
Tallinna Ülikooli ökoloogia keskuse teadur
05.06.2026

Taust

Riikliku järelevalve käigus kontrolliti (01.04.2026 ja 06.05.2026) Keskkonnaameti poolt metsateatise nr 50001169877 alusel Allika kinnistul Üdruma külas Lääne-Nigula vallas Lääne maakonnas metsaeraldisel nr 14 läbi viidud lageraiet. Metsateatise nr 50001169877 3. punkti alusel oli Pikamaa allikate veekaitsevööndites keelatud mootorsõidukitega kallaste kahjustamine, veekogust läbisõitmine ja rööbaste tekitamine.

Riikliku järelevalve käigus (01.04.2026 ja 06.05.2026) tuvastati, et lageraiet teostades on kasutatud rasketehnikat, jättes tähelepanuta raietingimused Pikamaa allikate veekaitsevööndites. Teostatud on lageraie, mis oli metsateatise 1. punkti järgi veekaitsevööndites keelatud tegevus. Samuti tuvastati, et ühest allikast (VEE4510804) oli raie käigus läbi sõidetud ning sama veotee kõrval oli üles pressitud teise allika (VEE4510803) põhjapoolne kallas.

Pikamaa allikad Eesti Looduse Infosüsteemi registriobjektina

Üdruma külas Allika ja Videvikumetsa kinnistutel asuvad neli allikat VEE4510801, VEE4510802, VEE4510803 ja VEE4510804 (Joonis 1) kanti Eesti Looduse Infosüsteemi 03.06.2010. Aluseks oli Keskkonnaameti poolt 27.05.2010 Keskkonnaagentuuri saadetud kiri (registreeritud Keskkonnaagentuuri DHSis 10.-2/2010/516). Keskkonnaameti Hiiu-Lääne-Saare regioon vee spetsialist oli käinud neid allikaid saadud teate alusel vaatlemas ning määras nende asukohad:

XY: 6518347, 503297 – kivivooderdisega, märjas metsas (VEE4510801);

XY: 6518374, 503315 – kivivooderdisega, kraavi nõlvas (VEE4510802);

XY: 6518408, 503287 – raiesmiku ääres, vana kraavituse otsas? 3x3,5 m (VEE4510803);

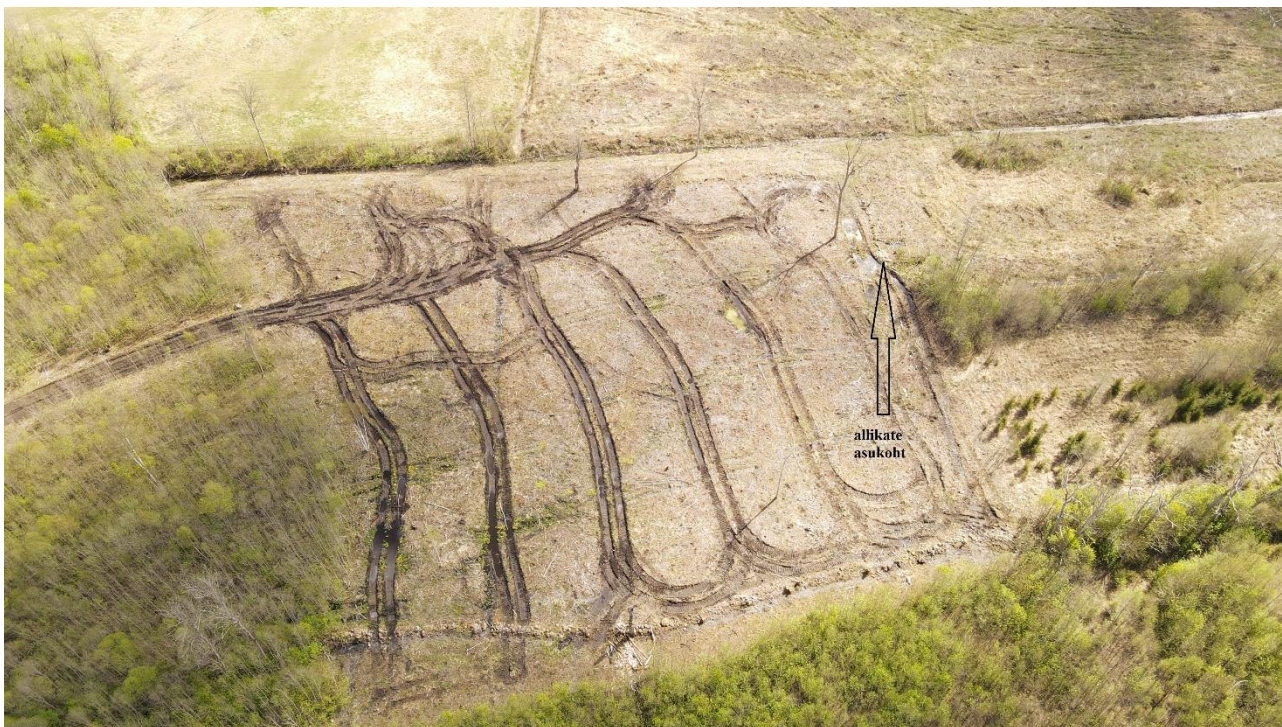
XY: 6518413, 503295 – võsases metsas (VEE4510804).

Muid andmeid ega pildimaterjali ei sellest ega hilisemast ajast nende allikate kohta Keskkonnaametil ega Keskkonnaagentuuril ei ole.

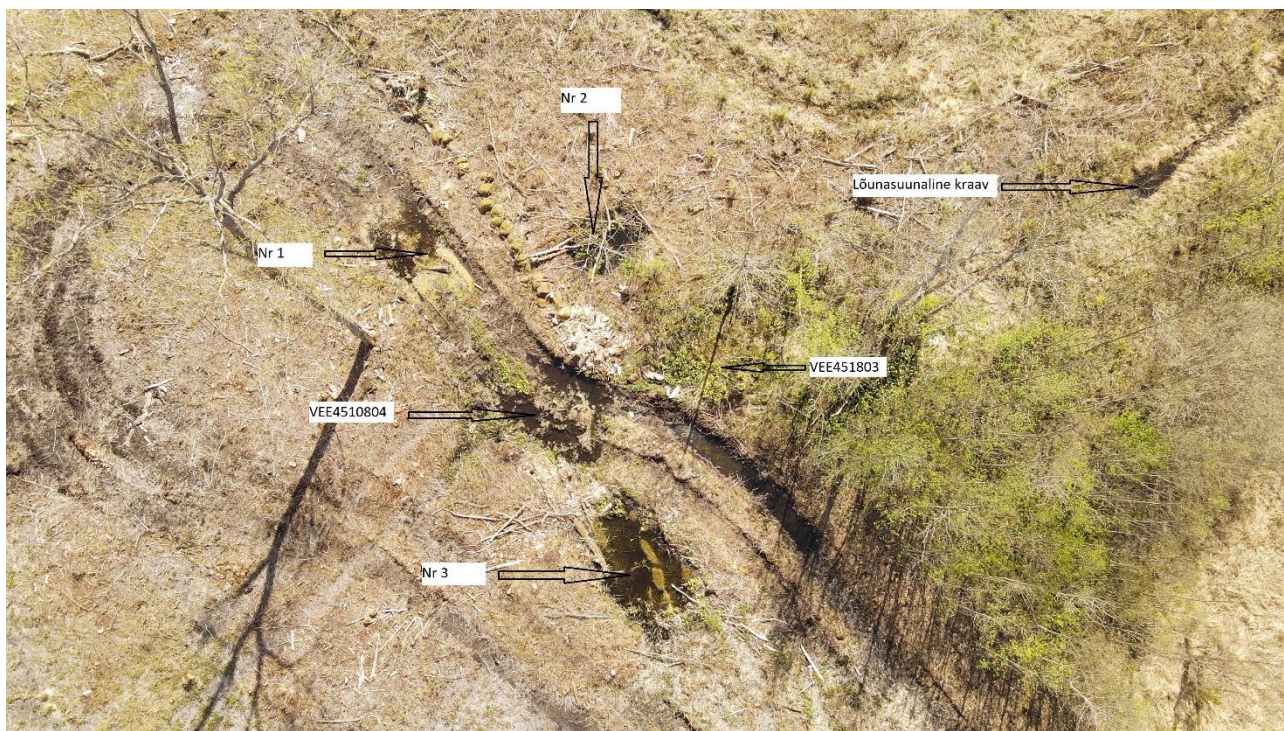

Joonis 1. Pikamaa allikate asukohad.

Paikvaatluse tulemused

Joonis 2. Üldvaade Pikamaa allikate asukohale Keskkonnaameti 06.05.2026 dronifotol.

Joonis 3. Lähivaade Pikamaa allikate asukohale Keskkonnaameti 06.05.2026 dronifotol.

Pikamaa allikate paikvaatluse tegi ekspertarvamuse autor 29.05.2026. Juures viibisid Allika kinnistu omanik ja tema elukaaslane.

Allikakoht VEE4510804 kujutas endast piklikku mitme meetri pikkust ja paari meetri laiust, selge vee ja mudase põhjaga veesilma (Joonised 4 kuni 8). Vett oli selles üle poole meetri ning veepind oli kaetud vetikamassiga. Vee elektrijuhtivus (25°C) oli 919 $\mu\text{S}/\text{cm}$, pH 6,8 ja temperatuur 16,1°C. Veesilmast oli metsaveomasinatega ida-läänesuunaliselt läbi sõidetud. Väljavool veesilmast puudus.

Joonis 4. Vaade veesilmale VEE4510804 idast Keskkonnaameti 01.04.2026 vaatluse ajal.

Joonis 5. Vaade veesilmale VEE4510804 läänest 29.05.2026 vaatluse ajal.

Joonis 6. Vaade veesilmale VEE4510804 idast 29.05.2026 vaatluse ajal.

Joonis 7. Vaade veesilmale VEE4510804 põhjast 29.05.2026 vaatluse ajal.

Joonis 8. Vaade veesilmale VEE4510804 lõunast 29.05.2026 vaatluse ajal.

Allikakoht VEE4510803 oli ca 4x3 m mõõtmega samblaga kaetud selgeveeline veesilm (Joonised 9 ja 10). Ka sellel puudus väljavool. Samuti polnud näha väljavoolunõva. Vee elektrijuhtivus (25°C) oli 873 $\mu\text{S}/\text{cm}$, pH 6,8 ja temperatuur 11,6°C.

Joonis 9. Vaade veesilmale VEE4510803 lõunast Keskkonnaameti 01.04.2026 vaatluse ajal.

Joonis 10. Vaade veesilmale VEE4510803 edelast 29.05.2026 vaatluse ajal.

Allikakoht VEE4510802 oli kraavi kaldaveerul olev neljast küljest maakivi voorderusega ning osaliselt palkidega kaetud veesilm (Joonis 11). Sellest voolas kivide vahelt nire ida poole Üdruma kraavi. Veepind oli kaetud rohevetikamassiga. Vee elektrijuhtivus (25°C) oli 912 $\mu\text{S}/\text{cm}$, pH 6,7 ja temperatuur 8,1°C. Väljavoolu olemasolu tõttu on tegemist allikaga. Allika tegelik asukoht on ETAKis olevast punkti asukohast 4,5 m kirde pool, koordinaatidel 6518378, 503318.

Joonis 11. Vaade allikale VEE4510802 idast (vasakul) ja läänest (paremal) 29.05.2026 vaatluse ajal.

Allikakoht VEE4510801 asus praegu ETAKisse ja EELISesse kantud asukohast 17 m läänekirdes (XY 6518356, 503293) ning kujutas endast paarimeetrise läbimõõduga kivivooderdisega süvendit. Selles oli vett ca 1 m ning selle all pehme muda. Veel oli samblakiht peal. Väljavool puudus. Näha polnud ka kuiva väljavoolunõva. Veetase veesilmas oli ca 0,5 m maapinnast sügavamal. Väljanägemise põhjal on tegemist vana kaevu, mitte allikaga. Vee elektrijuhtivus (25°C) oli 930 µS/cm, pH 6,6 ja temperatuur 10,1°C. Allikakohast edela poole jääv kraav oli kuiv.

Joonis 12. Vaade veesilmale VEE4510801 lõunast 29.05.2026 vaatluse ajal.

Veesilm nr 1 oli vaatluse ajaks kuivanud ning metsaveosõiduki roopas oli vaid vetikamassiga kaetud muda (Joonis 13).

Joonis 13. Vaade veesilmale nr 1 läänest 29.05.2026 vaatluse ajal.

Veesilmas nr 2 oli vaatluse ajal vesi põhjas. Sellest polnud raie käigus läbi sõidetud. Väljavool veesilmast puudus ning puudus ka eristuv väljavoolunõva.

Veesilmas nr 3 oli vaatluse ajal vesi sees ja vetikakiht peal (Joonis 14). Sellest polnud raie käigus läbi sõidetud. Väljavool ja väljavoolunõva puudus ka sellel.

Joonis 14. Vaade veesilmale nr 3 põhjast 29.05.2026 vaatluse ajal.

Lõunasuunalise kraavi nõva algas täpselt sellest kohast, kuhu on selle algus märgitud põhikaardile ehk ca 15 m allikakohast VEE4510803 lõunaedelas. Sellest põhja pool oli madal ja taimestunud ning vaid aimatav kuiv vagu. Märke, et seal oleks vett voolanud, ei olnud. Seega on ETAKis lõunasuunalise kraavi algus kaardistatud õigesse kohta.

Joonis 15. Vaade põhjast lõunasuunalise kraavi algusele 29.05.2026 vaatluse ajal.

Ida-läänesuunaline kraav, mis peaks põhikaardi alusel minema läbi allikate VEE4510803 ja VEE4510804 vahelt (Joonis 1), looduses tegelikult ei eksisteeri.

Üdruma kraav (VEE1110200) jääb allika-alast ida poole. Kraavis oli paarkümmend cm selget vett sees (Joonis 16), kuid vee voolamist polnud näha. Kraavi eraldab lääne poole jäävast raiesmikust kraavivall.

Joonis 16. Üdruma kraav veesilmast VEE4510804 ida pool.

Järeldused

Allikas on Eesti topograafia andmekogu definitsiooni kohaselt põhjavee loodusliku väljavoolu koht maapinnal. Sarnane on allika definitsioon Ökoloogialeksikonis: *“Looduslik põhjaveevool, mis väljub maapinnale või veekogu põhja.”* Mõlema definitsiooni kohaselt on allika olemasolu eelduseks voolava vee olemasolu. See tähendab, et põhjavesi peab maapinnal avanema ning avanemiskohast eemale voolama.

Paikvaatluse ajal sai nendest definitsioonidest tulenevalt allikaks nimetada vaid kraavi kaldaveerul olevat VEE4510802, sest sellest oli olemas väljavool. Ülejäänud veesilmades oli küll elektrijuhtivuse poolest sellele sarnane ehk eeldatavasti maapinnalähedane põhjavesi, kuid puudus väljavool.

Väljavool allikatest võib olla ajutine ning ka tõusuallikajärvikud võivad kuivaperioodil põhjavee survetaseme langemisel täielikult kuivada. Seega ei saa pelgalt kuivaperioodiaegse väljavoolu puudumise tõttu veekogu allikaks mitte nimetada, juhul kui veerohkemal ajal on sellest väljavool olemas. Juuni alguses toimunud paikvaatluse aja saab lugeda kuivaperioodiks, kuna Keskkonnaagentuuri andmetel oli Kasari jõe vooluhulk Kasari hüdromeetriaajas vaatluse päeval enam kui kaks ja pool korda maikuu pikaajalisest keskmisest väiksem ($6,25 \text{ m}^3/\text{s}$ vs $16,37 \text{ m}^3/\text{s}$).

Samal päeval vaadeldi lisaks Pikamaa allikatele ka lähedalasuvat Liivi Silmaallikate ala (VEE4602000). Seal töötasid nii kaks tõusuallikat kui ka üks langeallikas. Põlde allikatiigist (VEE4510800) küll väljavool puudus, kuid selgesti oli eristuv kivine väljavoolunõva. Täiesti kuiv oli ka nimetu allikas VEE4510700 Koluvere külas, kuid ka sellel oli selgelt eristuv väljavoolunõva olemas.

Allikakohtadest VEE4510804, VEE4510803 ja VEE4510801 puudus nii väljavool kui ka maastikul eristuv väljavoolunõva. Kuna joonisel 1 kujutatud allikakohti VEE4510804 ja VEE4510803 läbivat kraavi tegelikkuses ei eksisteeri ning ida pool olevasse Üdruma kraavi nende vesi kaldavalli tõttu voolata ei saaks, oleks nende

kahe allika ainus väljavoolusuund joonisel 3 kujutatud lõunasuunaline kraav. Selle ning allikakohtade VEE4510804 ja VEE4510803 vahel eristuvat voolunõva polnud. Kui allikakoha VEE4510804 puhul võiks nõva puudumises kanda läbisõitmise tõttu moonutatud maapinna arvele, siis allikakoha VEE4510803 lõuna- ja lääneosas polnud maapinda raietöödega kahjustatud, kuid nõva puudus ikkagi. Samuti polnud seda veesilmadel nr 2 ja 3.

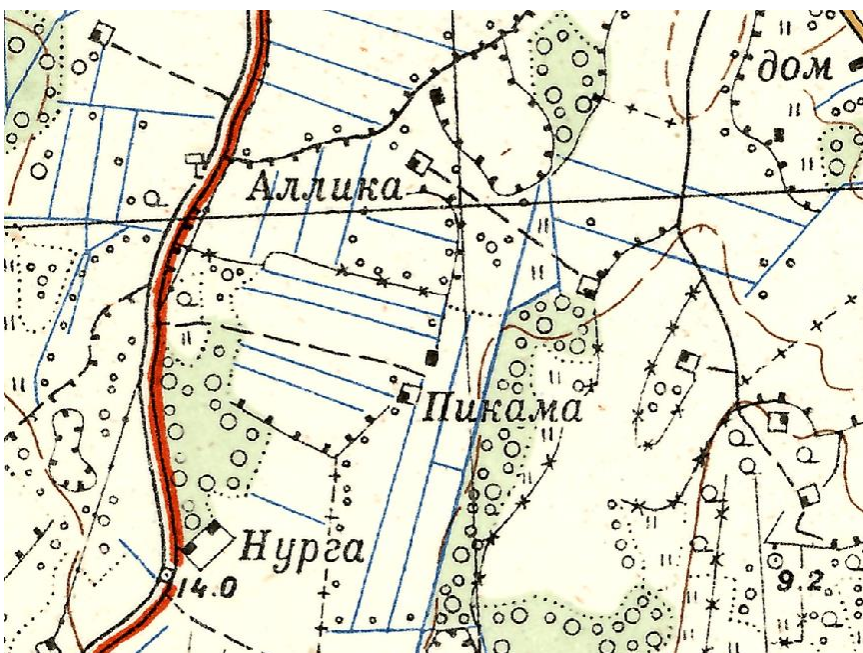
Eelnevast tulenevalt saab järeldada, et objektid **VEE4510804**, **VEE4510803** ja **VEE4510801** on allikaks määratud ekslikult ning need tuleb nii ETAKist kui EELISest allikana kustutada. Seetõttu ei saa ka väita, et raietööde käigus oleks allikaid VEE4510804 ja VEE4510803 kahjustatud.

Kui arutleda selle üle, millise algupäraga vaadeldud veesilmad olla võivad, siis 1959. aasta ortofotol on veesilmade ala kujutatud asuvana rohumaa ja noore puistu piiril (Joonis 17)

Joonis 17. Pikamaa allikate ala 1959. aasta ortofotol (allikas: Maa- ja Ruumiamet).

1948. aasta 1:25 000 kaardil on allikate ala tähistatud lagedana (Joonis 18).

Joonis 18. Pikamaa allikate ala 1948. aasta 1:25 000 kaardil (allikas: Maa- ja Ruumiamet).

Seega võivad vaadeldud veesilmad olla kaevatud millalgi enne nõukogude perioodi. Kuna ala näib olevat olnud enne nõukogude perioodi lage, võidi seal karjatada loomi ning vaadeldud süvendid võidi rajada loomadele joomiskohtadeks.